

зібрано велику кількість скіфської кераміки. Окремі фрагменти прикрашені під вінцями наліпним валиком із зачіпами (пункт № 23). На протилежному високому березі струмка, на присадибній ділянці трапився фрагмент ліпного горщика VI—VII ст. н. е. з відігнутими назвнці вінцями, горбкуватою поверхнею та домішками шамоту в тісті.

О. М. ПРИХОДНЮК

Археологическая разведка в верховьях р. Случь

Резюме

В статье кратко изложены результаты археологической разведки, проведенной Хмельницким краеведческим музеем в верховьях р. Случь на участке от с. Григоровка до с. Коржовка. Среди обнаруженных месторождений — памятники трипольской культуры, эпохи бронзы, скифского времени, славянские поселения и городища, курган.

В связи со значительной плотностью заселения исследуемого района в различные археологические периоды здесь необходимо проведение стационарных раскопок.

К. І. КРАСИЛЬНИКОВ

Житло салтівської культури на Донеччині

Восени 1970 р. експедиція секції археології обласної організації Товариства охорони пам'ятників історії і культури провела розвідку в міжріччі Камишної, Дубовці і Деркула. Серед пам'яток різних історичних періодів привертає увагу салтівське селище на р. Деркул, розташоване на високому лівому березі на схід від с. Підгаївка Волошинського району Ростовської області.

В підмитому водою березі відкрився світлий культурний шар з попелом, кістками тварин, уламками посуду, камінням, глиняної долівки, шлаків. Після зачистки було проведено рятувальні роботи. В результаті вдалося відкрити житло з інвентарем салтівської культури. В плані це прямокутна будівля напівземлянкового типу, з підпорними стовпами (рисунок).

Точні розміри житла встановити не вдалося, бо його прирічкова частина знесена. Але зіставлення дають змогу припустити, що довжина житла була близько 4, ширина 2,5, а глибина від сучасної денної поверхні до підлоги 0,9 м. Вхід до нього міг бути тільки з боку річки, тобто з півдня, бо на двох бокових стінах не простежуються вхідні отвори, а біля північної наявні два попелища. Стіни, можливо, були плетені і мали глиняну обмазку, залишки якої збереглися.

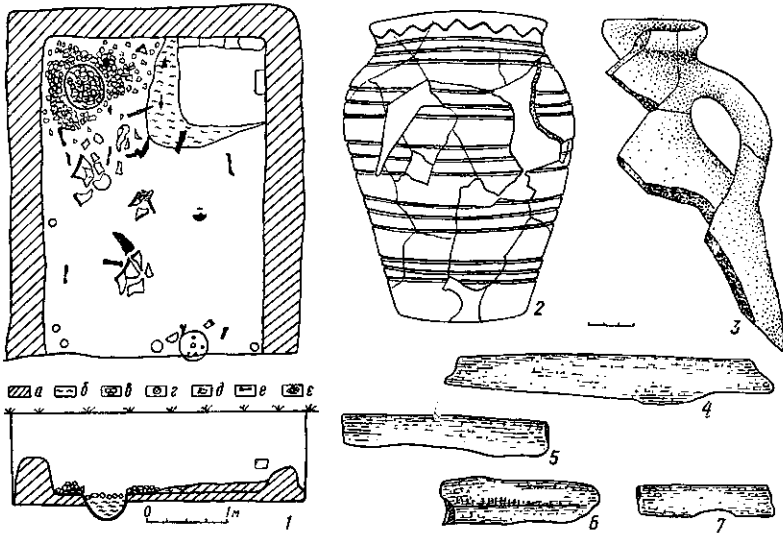
Житло належить до другого типу напівземлянок, відомих в Саркелі та Дмитрівському городищі¹. Вогнище, виявлене біля північної стіни на рівні долівки, мало кам'яний черинь і навкруги було обкладене дуже обгорілим камінням невеликого розміру. Під цим шаром відкрито лінзоподібну яму глибиною 20 і діаметром 50 см, заповнену чистим попелом.

В північно-східному кутку впритул до стінок стояла піч-кам'янка, від якої збереглися глиняна основа з товстим шаром попелу і задня стінка

¹ С. А. Плетнева. От кочевий к городам.— МИА, № 142. М., 1967, стор. 59—61.

висотою 55 і довжиною 115 см. Вона складена з сирцевих крупноблокових слабо обпалених цеглин розмірами 30×15×10 см. жовтого кольору. Такі печі-кам'янки відомі в Саркелі². Можна припустити, що вони були зроблені для приготування їжі.

Глиняна долівка утрамбована, товщина її 7 см. В заповненні житла більшість знахідок становить кераміка, яка складається з кухонної і столової. Найчисленніша група (75%) — це кухонна кераміка двох типів. До одного з них належить ліпний посуд з домішкою шамоту і крупного

План та розріз житла (1), кераміка (2, 3) і кістяні знаряддя праці (4—7):

а — глинобитні конструкції, б — попіл, в — залишки глиняних цеглин від печі-кам'янки, г — жорно, д — кераміка, е — кістки домашніх тварин і знаряддя праці з них, є — каміння.

піску в глині. За формою знахідки близькі до таманського або карнаухівського типу посудин³.

Другий тип — гончарні вироби, в тісті яких є домішки дрібного піску і шамоту. Стінки мають орнамент, нанесений гребінцем, а вінця прикрашені різьбленими насічками за допомогою зубчастого штампа або без нього (рисунок, 2). Форма аналогічна зразкам першого типу, відомого на Таманському городищі, Дмитрівському могильнику⁴. На двох денцях є відбитки круглого клейма.

Столова кераміка представлена уламками стінок і шийок глечиків (рисунок, 3). Здебільшого вона лощена або підлощена, відзначається добре вимішаним тістом і якісним випалом. Орнамент пролощений.

Третя група (близько 17%) — це стінки амфор, великих корчаг та піфосів, що мали місткість понад 20 літрів, окремі навіть до 50.

Серед знарядь праці, знайдених виключно на підлозі житла, є вироби з кістки, в тому числі шість ножів, чотири скребки, п'ять лощил (рисунок, 4, 7). З керамічних знарядь виявлені прясло і вироби у вигляді кілець діаметром 5—6 см.

У південній частині житла, біля входу, лежала верхня частина жорна діаметром 35 і товщиною 8 см. Посередині його просвердлено один отвір для обертання, а по краях — ще три для ручок.

² С. А. Плетнева. Вказ. праця, стор. 106, 108.

³ Там же, стор. 103, 104.

⁴ Там же, стор. 108, 110—112.

Зброя представлена металевими наконечниками списа і стріли. Знахідка амулета з кістки фаланги задньої заячої лапки свідчить про язичеський характер вірувань. Амулет відполірований до полиску і має отвір. Аналогії йому в житлах салтівської культури до цього часу невідомі.

Як свідчить остеологічний матеріал, жителі селища розводили переважно овець, кіз і меншою мірою коней і корів. Поруч з житлом були сліди попелища.

Закладені у різних місцях поселення 20 шурфів визначили межі культурного шару довжиною 200 вздовж берега і шириною 150 м вглиб поля.

К. И. КРАСИЛЬНИКОВ

Жилище салтовской культуры на Донеччине

Резюме

Среди памятников различных периодов, открыты разведывательной экспедицией 1970 г., заслуживает внимания салтовское селение на р. Деркул, площадью 3000 м². Раскрыто жилище полуземляного типа с печью-каменкой и зольником. Основное количество находок составляет керамика салтовского облика, принадлежащая к трем группам и двум типам.

На глинобитном обожженном полу собраны орудия труда из кости, железа и камня. Остеологический материал указывает на развитое домашнее скотоводство.

Б. О. ТИМОШУК

Слов'янське городище Грозинці на Буковині

Городище в с. Грозинці Хотинського району Чернівецької області розташоване на одному з пагорбів Хотинської височини, яка простягається від Чернівців до Хотина, між Прутом і Дністром. Звідси відкриваються широкі простори у південному напрямку. Тут беруть початок невеликі струмки, що живляться джерельною водою. Два з них утворюють невисокий мис, де і було споруджене слов'янське укріплення. Місцевість, що прилягає до нього з південного входу, заболочена і порізана глибокими ярами. Більша частина городища вкрита густим лісом. На його території розташоване лісництво. Населення цю місцевість називає городищем і пов'язує з ним численні легенди про заховані «турецькі» скарби.

Овальний за планом майдан розмірами 270×315 м з усіх сторін обмежений земляним валом, який зберігся порівняно добре. Він зруйнований лише в південній частині, де розташовані в'їзди на територію лісництва (рис. 1). Зі сходу на ділянці 100 м вал не простежується. Його тут і не насипали, бо в цій частині городище має добрий природний захист — урвище висотою до 15 м. Воно стало ще вищим після того, як у підніжжі майдану городища було споруджено оборонний рів. В результаті там утворився невисокий земляний вал, який проходить за лінією рову. Розкопки валу проведені в двох пунктах: в південній частині пам'ятки біля адміністративного будинку лісництва та в північній, де земляний насип перерізає лісова дорога*.

* Розкопки проведені у 1971 р. експедицією Чернівецького державного університету під керівництвом автора. Городище Грозинці було відкрито експедицією Чернівецького краєзнавчого музею у 1965 р.